

УДК 373.5.012.016:796]-053.6

DOI 10.12958/2227-2844-2024-4(363)-74-80

Полулященко Тетяна Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри олімпійського та професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
lug.ifvis.ksd@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6345-585X>

Гайдай Анастасія Сергіївна,

викладач кафедри олімпійського та професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
gorb123451@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-4945-7318>

Васецький Ігор Анатолійович,

старший викладач кафедри педагогіки та суспільних наук
сектору фізичного виховання
Полтавського університету економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна.
wia72@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8508-0094>

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Мотивацію у педагогіці визначають як загальну назву для процесів, методів, засобів спонукань учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного опанування змісту освіти; педагоги розглядають її як процес зміни станів і відносин особистості, який ґрунтується на мотивах (Аллахвердієв, Дзьобко & Сільвейстр, 2019, с. 106–108).

В аспекті розвитку загального контуру позитивної мотивації до фізичних занять у здобувачів освіти актуальне значення має інтерес як усвідомлене вибіркове позитивне ставлення до чогось, що спонукає дитину проявляти активність до пізнання об'єкта, який його цікавить (Дейнеко, 2014, с. 26–30).

Важливе значення для дослідження мотивації здобувачів освіти, підвищення рівня рухової активності та активного проведення дозвілля мають праці таких учених, як (Л. Іванченко, 2007; А. Дейнеко, 2014), 2014; Т. Круцевич, О. Іщенко & Т. Імас, 2014; О. Іщенко, 2016; О. Аллахвердієв, Я. Дзьобко & А. Сільвейстр, 2019, О. Otravenko, О. Shkola & О. Shynkarova and other, 2021).

Досліджуючи процес фізичного виховання учнів підліткового віку в закладі загальної середньої освіти, ми дійшли висновку, що саме мотивація є проявом формування інтересу до підвищення рухової активності учнів 5–6 класів у позаурочній роботі з фізичного виховання. Насамперед для з'ясування сформованості рівня мотивації до занять фізичною культурою в учнів 5–6 класів було проведено анкетування. Запитання анкети були спрямовані на виявлення ставлення здобувачів освіти до занять фізичною культурою. Дітям було запропоновано дати відповіді на вісім закритих запитань. Відповіді на перший пункт дали зрозуміти, що у дитини

сформоване стале позитивне ставлення до занять фізичною культурою та спортом. Відповіді на другий пункт вказували на стале негативне ставлення, на третій пункт – невизначене ставлення школяра до фізичних занять.

Мотивацію можна представити у вигляді чотирирівневої структури: орієнтація на процес – результат – винагорода – тиск. Згідно із цим стійкість її треба розглядати з огляду на диференціацію компонентів у структурі, їх упорядкування. При цьому абсолютне домінування процесуальної мотивації надає структурі більшу стійкість. Процесуальна мотивація є ніби змістовним і «енергетичним» ядром структури, від якого залежить стійкість і особливості її мінливості. У тому разі, коли процесуальна й результативна мотиваційні орієнтації займають перше й друге місця в структурі, рівень її стійкості ще вищий – це перший за силою впливу фактор (Іванченко, 2007, с. 19).

З урахуванням вищезазначеного нами була запропонована анкета на виявлення структури мотивації здобувачів базової середньої освіти, залежності її стійкості від розподілу в структурі мотивів та спрямованості. Мотиви, спрямовані на процес діяльності або її результатів, є внутрішніми і більш стійкими (перша і друга група відповідно). Мотиви занять фізичною культурою, які полягають в отриманні винагороди або у тиску з боку когось (третья та четверта групи в анкеті відповідно), є зовнішніми, що вказує на нестійкість мотивації здобувачів базової середньої освіти (Іщенко, 2016, с. 22).

На етапі констатуючого експерименту були отримані такі дані у процесі аналізу відповідей на питання першої анкети.

В експериментальній групі відповіді на запитання першої анкети мають такий вигляд: з 30 опитуваних 6 учнів надали відповіді, які відповідають пункту а) – це дає змогу визначити у них стале позитивне ставлення до занять фізичною культурою; 10 учнів зазначили відповіді в пункті б), що вказує на їхнє стале негативне ставлення; у відповідях 14 респондентів домінували відповіді, що відповідали пункту в), що свідчить про невизначене ставлення до занять фізичною культурою учнів 5–6 класів.

У контрольній групі маємо такі результати: з 30 опитуваних учнів 8 надали відповіді, які відповідають пункту а) – це дає змогу визначити у них стале позитивне ставлення до занять фізичною культурою; 12 учнів зазначили відповіді в пункті б), що вказує на стале негативне ставлення; у відповідях 10 респондентів домінували відповіді, що відповідали пункту в), що свідчить про невизначене ставлення до занять фізичною культурою в учнів 5–6 класів (Круцевич, Іщенко, Імас, 2014, с. 68–72).

Ставлення учнів до занять фізичною культурою до проведення експерименту зображено у табл. 1.

Результати опитування в експериментальній групі мають такий вигляд: у 20 респондентів з 30-ти маємо внутрішню мотивацію: 8 учнів вказали на домінування процесуальної мотивації, 12 – на результативну. Серед них 4 учня надали 4 бали першій групі висловлювань та 3 бали – другій групі. Це вказує на процесуально-результативну мотивацію, що є найбільш стійкою. Ще два учні оцінили другу групу у 3 бали, а першу групу у 4 бали, що вказує на результативно-процесуальну мотивацію. Такий вид мотивації є високим, але менш стійким, ніж процесуально-результативний. 14 учнів на другому місці розташували зовнішні мотиви (схвалення, отримання гарної оцінки – третя група). Цей вид мотивації є менш стійким. 10 респондентів

Таблиця 1

Ставлення учнів до занять фізичною культурою до проведення експерименту

Групи	Позитивне стійке ставлення	Невизначене ставлення	Негативне стійке ставлення
Експериментальна	35,4%	41,4%	23,2%
Контрольна	34,2%	40,2%	25,6%

надали по 4 бали третій та четвертій групам. Це свідчить про домінування зовнішньої мотивації у них. Із цих респондентів: у 6-х на першому місці є висловлювання з четвертої групи (тиск), а на другому місці – процесуальна мотивація. На нашу думку, найбільш небезпечною категорією є четверо учнів, які надали 4 бали четвертій групі, а 3 бали – третій групі висловлювань. Це вказує на стійку зовнішню мотивацію.

У контрольній групі були зафіксовані такі результати.

У 18 респондентів з 30-ти маємо внутрішню мотивацію: 9 учнів вказали на домінування процесуальної мотивації, 9 – на результативну. Серед них 5 учнів надали 4 бали першій групі висловлювань та 3 бали – другій групі. Це вказує на процесуально-результативну мотивацію, що є найбільш стійкою. Ще 3 учні оцінили другу групу у 3 бали, а першу групу у 4 бали, що вказує на результативно-процесуальну мотивацію. Такий вид мотивації є високим, але менш стійким, ніж процесуально-результативний. 10 учнів на другому місці розташували зовнішні мотиви (схвалення, отримання гарної оцінки – третя група), а на першому – 4 дитини вказали першу групу (процесуальна мотивація) та 6 осіб вказали другу групу (результативна мотивація). Цей вид мотивації є менш стійким (Федоренко Є. О., 2012, 20 с.).

Таблиця 2

Види мотивацій в експериментальній і контрольній групах до початку експерименту

	Внутрішня мотивація		Зовнішня мотивація	
	Процесуальна	Результативна	Винагорода	Тиск (ухилення)
Експериментальна група	67,6%		32,4%	
	27,4%	40,2%	12,2%	20,2%
Контрольна група	62,4%		37,6%	
	30%	32%	16,7%	21,3%

12 респондентів надали по 4 бали третій та четвертій групам. Це свідчить про домінування у них зовнішньої мотивації. Із цих респондентів: у 7-ми на першому місці є висловлювання з четвертої групи (тиск), а на другому місці – процесуальна мотивація. На нашу думку, найбільш небезпечною категорією є 5 учнів, які надали 4 бали четвертій групі, а 3 бали – третій групі висловлювань. Це вказує на стійку зовнішню мотивацію.

Результати бліц-опитування обох груп майже не різняться. Так, учні зазначили, що їм не подобається, коли вчитель говорить на високих тонах (кричить), не виконує обіцянок, залишає їх самих (відлучається без вагомих причин), вимагає підкорення та виконання зависоких для них вимог.

На їхню думку, вчитель повинен бути суворим, але справедливим; мати гарну фізичну підготовку, щоб бути прикладом для учнів; бути доброзичливим, уважним, із почуттям гумору, активним, товариським, терплячим, розумним, добре знати свою справу і мати бажання працювати з дітьми; розуміти дітей і бути готовим допомогти їм.

На питання «Чи хочете ви бути схожим на вчителя фізичної культури?» в експериментальній групі 19 дітей відповіли «так», у контрольній групі – 22. Відповідь на це питання дає нам змогу визначити авторитет вчителя серед учнів.

Під час виявлення мотивів за методикою Л. Божович щодо обов'язку та відповідальності за рухову активність учні демонстрували власні судження. На твердження «розумію, що учень повинен систематично займатись фізичною культурою», «намагаюсь швидко й точно виконувати вказівки вчителя», «розумію свою відповідальність за стан фізичного здоров'я перед класом» здобувачі базової середньої освіти продемонстрували такий рівень мотивації: 27,5% – високий, 28,4% – достатній, 31,5% – середній, 12,6% – низький рівень (Ровний, 2014, с. 143).

У судженнях «хочу закінчити заклад освіти фізично здоровим», «розумію, що мені потрібне міцне здоров'я», «розумію, що моє фізичне здоров'я залежить від систематичних занять фізич-

ною культурою» (спрямовані на самовизначення і самовдосконалення) учні-початківці показали такі результати: 56,6% – високий рівень; 15,2% – достатній рівень; 24,5% – середній рівень; 3,6% – низький рівень.

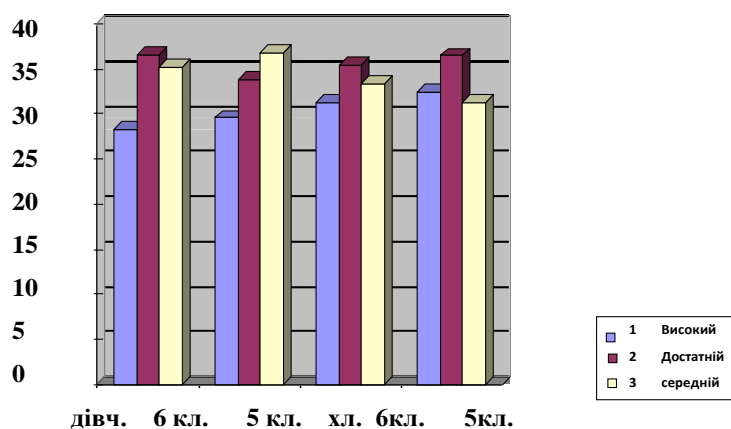

Рис. 1. Рівень мотивації хлопців та дівчат 5–6 класів на констатуючому етапі експерименту

У судженнях «хочу закінчити заклад освіти фізично здоровим», «розумію, що мені потрібне міцне здоров'я», «розумію, що моє фізичне здоров'я залежить від систематичних занять фізичною культурою» (спрямовані на самовизначення і самовдосконалення) учні-початківці показали такі результати: 56,6% – високий рівень; 15,2% – достатній рівень; 24,5% – середній рівень; 3,6% – низький рівень.

Встановлені результати засвідчують, що переважна частина учнів 5–6 класів (75%) ознайомлена з оздоровчим впливом засобів фізичної культури на організм людини. На нашу думку, це є гарною передумовою для залучення дітей до активної рухової діяльності (Ваї-Кограк, Soroka, Корпак, 2010, р. 152–161).

Висновки. Проведене дослідження дало змогу припустити, що процес рухової діяльності учнів 5–6 класів ефективно відбувався завдяки впровадженню різних видів рухової активності. Отримані дані після проведення експериментальної роботи мали такий вигляд: у контрольній групі результати залишилися майже незмінними, тоді як в експериментальній групі відбулися деякі зміни. Так, відмічається зростання дітей з внутрішньою мотивацією – на 12,3%; на 6,6% – дітей з процесуальною мотивацією, на 6,7% – учнів з результативною мотивацією. Водночас маємо зниження на 3,3% учнів, які чекають на винагороду, та на 10% учнів, які займаються фізичною культурою під тиском.

Список використаної літератури

1. Аллахвердієв О., Дзьобко Я., Сільвейстр А. Формування навчальної мотивації учнів основної школи до вивчення фізики на основі реалізації міжпредметних зв'язків. 2019. С. 106–108. URL: https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/5933/1/ZNP_%20%D0%9C%D0%A4%D0%A2%D0%9E%202019-106-109.pdf (дата звернення: 10.04.2024).
2. Дейнеко А. Х. Підвищення мотивації до занять фізичною культурою учнів 5–6 класів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. №4 (42). С. 26–30.
3. Іванченко Л. П. Формування у підлітків мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Луганськ, 2007. 19 с.

4. Іщенко О. С. Формування мотивації підлітків до занять фізичною культурою в умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2016. 22 с.

5. Круцевич Т., Іщенко О., Імас Т. Мотивація учнів 6-9 класів до уроків фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2014. №2. С. 68–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svp_2014_2_15 (дата звернення: 10.04.2024).

6. Федоренко Є. О. Формування мотивації до спеціально організованої рухової активності старшокласників : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Дніпропетровськ, 2012. 20 с.

7. Шляхи підвищення мотивації учнів 6 класу. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000dqg-3355.docx.html> (дата звернення: 10.04.2024).

8. Ровний А. С., Ровний В. А., Ровна О. О. Фізіологія рухової активності : підручник для студентів ВНЗ фізичного виховання і спорту. Харків, 2014. 343 с.

9. Baj-Korpak J., Soroka A., Korpak F. Aktywnosc fizyczna wybranych grup społeczno-zawodowych (wszkolnictwie). *Czlowiek i Zdrowia*. 2010. No. 1 (IV). P. 152–161.

10. Leisure and recreational activities of student youth in the context of health-preservation / Olena Otravenko, Olena Shkola, Olena Shynkarova, Valeriy Zhamardiy, Oleksandr Iyvatskyi, Dmytro Pelypas. *Journal for Educators, Teachers and Trainers. JETT*. 2021. Vol. 12(3). P. 146–154. URL: <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/554> (дата звернення: 10.04.2024).

References

1. Allahverdiyev, O., Dzubko, Ya., & Silvejstr, A. (2019). Formuvannya navchalnoyi motivaciyi uchniv osnovnoyi shkoli do vivchennya fiziki na osnovi realizaciyi mizhpredmetnih zv'yazkiv [Formation of educational motivation of elementary school students to study physics based on the implementation of intersubject connections]. pp. 106–108. Retrieved from https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/5933/1/ZNP_%20%D0%9C%D0%A4%D0%A2%D0%9E%202019-106-109.pdf (Last accessed: 10.04.2024) [in Ukrainian].

2. Deineko, A. Kh. (2014). Pidvyshchennia motyvatsii do zaniat fizychnoiu kulturoiu uchniv 5–6 klasiv [Increasing the motivation of 5th-6th grade students to engage in physical education]. *Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk – Slobozhan scientific and sports bulletin*, 4 (42), 26–30 [in Ukrainian].

3. Ivanchenko, L. P. (2007). Formuvannya u pidlitkiv motyvatsii do systematychnykh zaniat fizychnoiu kulturoiu i sportom [Formation of teenagers' motivation for systematic physical education and sports]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

4. Ishchenko, O. S. (2016). Formuvannya motyvatsii pidlitkiv do zaniat fizychnoiu kulturoiu v umovakh navchalno-vykhovnoho protsesu zahalnoosvitnoi shkoly [Formation of teenagers' motivation for physical education in the conditions of the educational process of a comprehensive school]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: Natsionalnyi universytet fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy [in Ukrainian].

5. Krutsevych, T., Ishchenko, O., & Imas, T. (2014). Motyvatsiia uchniv 6-9 klasiv do urokiv fizychnoi kultury [Motivation of students of grades 6–9 for physical education lessons]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprov'ia – Sports Bulletin of the Dnieper Region*, 2, 68–72. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/svp_2014_2_15 (Last accessed: 10.04.2024) [in Ukrainian].

6. Fedorenko, Ye. O. (2012). Formuvannya motyvatsii do spetsialno orhanizovanoi rukhovoї aktivnosti starshoklasnykiv [Formation of motivation for specially organized motor activity of high school students]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

7. Shliakhy pidvyshchennia motivatsii uchniv 6 klasu [Ways to increase the motivation of 6th grade students]. Retrieved from <https://vseosvita.ua/library/embed/000dqq-3355.docx.html> (Last accessed: 10.04.2024) [in Ukrainian].

8. Rovnyi, A. S., Rovnyi, V. A., & Rovna, O. O. (2014). Fiziolohiia rukhovoї aktyvnosti [Physiology of motor activity]. Kharkiv [in Ukrainian].

9. Baj-Korpak, J., Soroka, A., Korpak, F. (2010). Aktywnosc fizyczna wybranych grup społeczno-zawodowych (wszkolnictwie). *Człowiek i Zdrowia, 1 (IV)*, 152–161 [in English].

10. Otravenko, O., Shkola, O., Shynkarova, O., Zhamardiy, V., Lyvatskyi, O., Pelypas, D. (2021). Leisure and recreational activities of student youth in the context of health-preservation. *The Journal for Educators, Teachers and Trainers. JETT, 12(3)*, 146–154. Retrieved from <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/554> (Last accessed: 10.04.2024) [in English].

Полулященко Т. Л., Гайдай А. С., Васецький І. А. Дослідження мотивації підлітків до рухової активності

Дослідження мотивації підлітків до рухової активності знаходить своє відображення у Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». У статті порушена одна із головних проблем сучасності – створення умов для оздоровчої рухової активності та залучення молоді до ведення здорового способу життя. У процесі дослідження враховувались негативні тенденції в стані здоров'я населення України внаслідок соціально-економічних проблем та воєнного стану, спричиненого російською агресією, державна стратегія в галузі освіти. Стаття розкриває основну проблематику формування мотивації до занять фізичними вправами, які спрямовані на забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, в тому числі учнівської молоді.

У статті висвітлена проблема ставлення учнів до занять фізичною культурою і спортом, з'ясовано рівень позитивного стійкого ставлення, невизначеного та негативного стійкого ставлення. З'ясовано види мотивації – внутрішньої та зовнішньої – та їхній вплив на обрання видів рухової активності та їх застосування під час занять фізичною культурою і спортом. Описано пріоритетні напрями розвитку сучасної системи фізичного виховання, які впливають на виховання і розвиток особистості учня, підвищення мотивації до занять засобами нових видів рухової активності та постійних змін. Представлені проблеми, які характеризуються низкою суперечностей між:

– необхідністю мотивувати дітей і молодь до занять фізичною культурою і спортом у закладах загальної середньої освіти та недостатнім рівнем мотивації у здобувачів освіти до рухової активності;

– необхідністю формування навичок здорового способу життя та відсутністю мотиваційного потенціалу в учнів підліткового віку.

Авторами звернено увагу на використання сучасних засобів рухової активності у роботі з учнями підліткового віку в умовах воєнного стану із застосуванням індивідуального і диференційованого підходів.

З'ясовано недостатність теоретичних розробок і методичних публікацій із питань формування мотивації до занять фізичного виховання в учнів, що й зумовило вибір теми. У статті доведено вплив різних видів рухової діяльності учнів на рівень мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Ключові слова: рухова активність, мотивація, фізична культура, учнівська молодь.

Polulyaschenko T., Haydai A., Vasetskyi I. Study of teenagers' motivation for motor activity

The study of the motivation of teenagers for physical activity is reflected in the National strategy for healthy physical activity in Ukraine for the period until 2025 "Physical activity – a healthy lifestyle – a healthy nation" one of the main problems of our time is raised – creating an opportunity for healthy physical activity and the involvement of young people to leading a healthy lifestyle. In the process of research, negative trends in the state of health of the population of Ukraine, as a result of socio-economic problems and Russian aggression during martial law, state strategy in the field of education were taken into account. The article reveals the main problem of formation of motivation to engage in physical exercises, which are aimed at ensuring optimal motor activity of each person throughout life, including schoolchildren.

The article highlights the problem of students' attitude to physical education and sports, the level of positive stable attitude, uncertain attitude, negative stable attitude is clarified. The types of motivations, internal and external, and their influence on the choice of types of motor activity and their use during physical education and sports are clarified.

Described priority directions of the development of the modern system of physical education that affect the upbringing and development of the student's personality, increasing motivation for classes by means of new types of motor activity and constant changes.

The presented problems are characterized by a number of contradictions between:

- the need to motivate children and young people to engage in physical culture and sports in general secondary education institutions and the insufficient level of motivation among students for physical activity;

- the need to develop healthy lifestyle skills and the lack of motivational potential in adolescent students.

The authors drew attention to the use of modern means of motor activity with students of teenage age in the conditions of martial law with the use of individual and differentiated approaches.

The insufficiency of theoretical developments and methodical publications on the issues of formation of motivation for physical education among students determined the choice of the topic. The article highlights the impact on the motivation of students due to the use of various motor activities. The influence of various types of motor activity of students on the level of motivation for physical education and sports has been proven.

Key words: motor activity, motivation, physical culture, student youth.

